

Burgerschapsbeleid

2025 - 2028

Vastgesteld in de schoolleiding op:

Hoofddorp, november 2025

Vastgesteld in de PMR/DMR op:

Hoofddorp, 12 december 2025

+31 (0)235631644

info@haarlemmermeerlyceum.nl

www.haarlemmermeerlyceum.nl

BURGERSCHAP KUN JE LEREN!

Inleiding	4
1. De bestuursvisie op burgerschap	5
2. Onze visie op burgerschap.....	5
2.1 Onze visie op burgerschapsonderwijs.....	5
2.2 De belangrijkste leerdoelen voor burgerschapsonderwijs van	6
het Haarlemmermeer Lyceum.....	6
2.3 De gewenste schoolcultuur	8
3. Burgerschap binnen en buiten het curriculum	10
3.1 Burgerschap binnen het curriculum.....	10
3.2 Burgerschap buiten het curriculum: schoolbreed.....	12
3.3 Activiteiten en vakoverstijgende projecten per leerjaar	15
Leerjaar 1.....	15
Leerjaar 2.....	15
Leerjaar 3 en 4.....	15
Leerjaar 5 en 6.....	16
4.Kwaliteitszorg rondom burgerschap.....	17
PDCA-cyclus.....	18
5. Professionalisering op het gebied van burgerschap.....	19
Beschrijving van de docentenpopulatie	19
Professionalisering docenten	19
Werkgroep burgerschapsonderwijs	19
Betrokkenheid ouders en externen.....	20
6. Toekomstperspectief: een versterking van democratisch burgerschap	21
Bijlage 1. Burgerschap in het curriculum	22
Bijlage 2. Overzicht Leerdoelen Wereldburgerschap (Mavo-Havo-Vwo)	24

INLEIDING

Het Haarlemmermeer Lyceum Tweetalig is een school met een internationaal karakter. Dat is zowel zichtbaar in de leerling populatie (meer dan 40 nationaliteiten) en een cultureel divers docententeam, als in een internationaal georiënteerd lesaanbod. Dat vloeit mede voort uit het feit dat het HLML Tweetalig in de volledige onderbouw, op alle niveaus, tweetalig is. Tevens heeft de school de laatste jaren steeds meer leerlingen gekregen voor wie Nederlands niet de moedertaal is. Deze unieke samenstelling van culturen en nationaliteiten levert zowel kansen als uitdagingen op. Leerlingen hebben de mogelijkheid om direct met verschillende culturen in aanraking te komen. Ons burgerschapsonderwijs is daarop gebaseerd.

Het wettelijk kader

Vanaf 1 augustus 2021 gelden nieuwe wettelijke eisen voor bevordering van burgerschap in het voortgezet onderwijs. Daaruit volgt de volgende opdracht:

Het onderwijs bevordert actief burgerschap en sociale cohesie op doelgerichte en samenhangende wijze, waarbij het onderwijs zich in ieder geval herkenbaar richt op:

- a) *Het bijbrengen van respect voor en kennis van basiswaarden van de democratische rechtsstaat, zoals verankerd in de Grondwet, en de universeel geldende fundamentele rechten en vrijheden van de mens, en het handelen naar deze basiswaarden op school;*
- b) *het ontwikkelen van de sociale en maatschappelijke competenties die de leerling in staat stellen deel uit te maken van en bij te dragen aan de pluriforme democratische samenleving; en*
- c) *het bijbrengen van kennis over en respect voor verschillen in godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, afkomst, geslacht, handicap of seksuele gerichtheid alsmede de waarde dat gelijke gevallen gelijk behandeld worden.*

Het bevoegd gezag draagt zorg voor een schoolcultuur die in overeenstemming is met de waarden, bedoeld in het derde lid, onderdeel a, creëert een omgeving waarin leerlingen worden gestimuleerd actief te oefenen met de omgang met en het handelen naar deze waarden en draagt voorts zorg voor een omgeving waarin leerlingen en personeel zich veilig en geaccepteerd weten, ongeacht de in het derde lid, onder c, genoemde verschillen.

1. De bestuursvisie op burgerschap

Het Haarlemmermeer Lyceum Tweetalig is onderdeel van Dunamare.

Eind 2022 heeft Dunamare een nieuwe invulling gegeven aan het burgerschapsonderwijs:

Bij Dunamare Onderwijs streven we ernaar dat iedere leerling een kwalitatief goed diploma haalt. Echter, Dunamare doet meer: onze scholen zijn een oefenplaats waar je onderwijs samen maakt. En niet alleen onderwijs waarbij het erom gaat wat je moet kunnen en kennen, maar ook dat je leert wie je bent en waar je voor staat. We dagen leerlingen uit om na te denken hoe zij hun steentje bij kunnen dragen aan de samenleving en we helpen de leerlingen met het ontwikkelen van hun moreel kompas. Dit zien wij als een onderdeel van ons burgerschapsonderwijs. Burgerschapsonderwijs gaat volgens ons over hoe we omgaan met verschillende vrijheden en rechten voor de leerling zelf, een ander en de samenleving. Daarnaast oefenen we met de leerlingen hoe ze zich als zelfstandig burger kunnen manifesteren in sociale, maatschappelijke en politieke contexten. Om dit te kunnen, is het van belang dat de leerling kennis opdoet van de democratische rechtstaat en de bijbehorende vaardigheden en houdingen.

2. Onze visie op burgerschap

2.1 Onze visie op burgerschapsonderwijs

Op het Haarlemmermeer Lyceum draait het niet alleen om academische vaardigheden. We bereiden leerlingen voor op de echte wereld door veel aandacht te besteden aan wereldburgerschap, persoonlijke ontwikkeling en taalvaardigheid. De leerling wordt in staat gesteld te communiceren, kritisch na te denken en respectvol te handelen. Gezien het internationale karakter heeft ons burgerschapsonderwijs een extra dimensie: het eindpunt van een schoolcarrière op het Haarlemmermeer Lyceum is dan ook 'een wereldburger, klaar voor de wereld'.

Het Haarlemmermeer Lyceum gebruikt de volgende pijlers om deze 'wereldburger' te realiseren; persoonlijke ontwikkeling, 'wereldburgerschap' en taalvaardigheid. Ons burgerschapsonderwijs richt zich met name op de eerste twee. Hiermee sluiten wij aan op de huidige leerling populatie, die divers is en bestaat uit leerlingen met verschillende achtergronden, zowel cultureel als sociaal-economisch.

Veel leerlingen zijn afkomstig uit een ander land en spreken van huis uit andere talen dan het Nederlands. In de afgelopen drie schooljaren is het aantal leerlingen dat instroomt vanuit een internationale basisschool, vanuit een ISK of direct vanuit het buitenland verdubbeld en vormt nu meer dan 20% van de populatie.

De grootste groep leerlingen is afkomstig uit de regio Haarlemmermeer, een gebied dat zowel stedelijke als landelijke kenmerken heeft. Ook voor deze leerlingen geldt dat zij regelmatig een andere culturele achtergrond hebben en de voertaal thuis niet het Nederlands is. Het culturele en linguïstische palet op de school biedt niet alleen kansen voor interculturele interactie, maar vraagt ook om specifieke aandacht voor taalvaardigheid en inclusie binnen het burgerschapsonderwijs.

Voor alle leerlingen geldt dat zij, als eindresultaat van ons onderwijs, zich zullen ontwikkelen tot een 'wereldburger, klaar voor de wereld'.

2.2 De belangrijkste leerdoelen voor burgerschapsonderwijs van het Haarlemmermeer Lyceum

Op basis van het wettelijk kader, onze rol binnen de stichting Dunamare, het type onderwijs (tweetalig), de populatie van de school en de missie en visie van de school, zijn er binnen de school vijf speerpunten geformuleerd rondom burgerschapsonderwijs. Deze vijf speerpunten zijn in combinatie met het IB learner profile, de kerndoelen burgerschap van de SLO en de bouwstenen burgerschap vertaald naar de volgende vijf profielen van wereldburgers.¹

De democratische wereldburger

De leerlingen geven aan hoe hun handelen verbonden is met democratische waarden. Ze verkennen hoe ze hun democratisch handelen binnen de democratische rechtsstaat kunnen vormgeven. De leerlingen krijgen inzicht in internationale vraagstukken zoals mensenrechten, duurzaamheid en globalisering. Ze leren hun rol als wereldburger te begrijpen en actief bij te dragen aan een rechtvaardige en vreedzame samenleving. De leerling heeft kennis van de geschiedenis, de totstandkoming en het functioneren van nationale en supranationale instituties.

De kritische wereldburger

De leerlingen kunnen autonoom handelen. Ze pleiten voor vrijheid van meningsuiting en kunnen zich vrij uiten. De leerlingen krijgen kennis over de werking van de democratische rechtsstaat en leren belangrijke democratische vaardigheden zoals debatteren, inspraak hebben en het maken van morele en ethische afwegingen. Ze leren kritisch te kijken naar informatiebronnen en leren onderzoeken. De leerlingen ontwikkelen hun kennis binnen verschillende disciplines en analyseren en behandelen complexe vraagstukken op zowel lokaal als mondiaal niveau.

¹ Gebaseerd op kerndoelen burgerschap SLO, de wet burgerschap, de bouwstenen burgerschap, het IB learner profile en de visie Haarlemmermeerlyceum Tweetalig

https://www.slo.nl/publish/pages/21531/slo_conceptkerndoelen_en_toelichtingsdocument_burgerschap_opleversie_dd-23-2-2024_1_.pdf

<https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/burgerschap/wettelijke-opdracht>

https://www.slo.nl/publish/pages/17704/bouwstenen_burgerschap.pdf

<https://www.ibo.org/contentassets/fd82f70643ef4086b7d3f292cc214962/learner-profile-en.pdf>

<https://haarlemmermeerlyceum.nl/tweetalig-onderwijs/missie-en-visie/>

De respectvolle wereldburger

De leerlingen handelen respectvol en solidair vanuit kennis over een diverse samenleving. Ze tonen begrip voor en staan verdraagzaam tegenover hun medemensen en wijzen onverdraagzaamheid af. De leerlingen tonen wederzijds respect en begrip voor mensen met verschillende culturele achtergronden. Ze leren om te gaan met verschillen en overeenkomsten, waarbij een veilige en inclusieve omgeving centraal staat. De leerlingen leren dat mensen in gelijke gevallen gelijk behandeld moeten worden en leren omgaan met verschillen in gender, seksuele diversiteit, religie en politieke overtuigingen. Ze reflecteren kritisch op hun eigen ideeën en ervaringen om hun persoonlijke ontwikkeling te bevorderen.

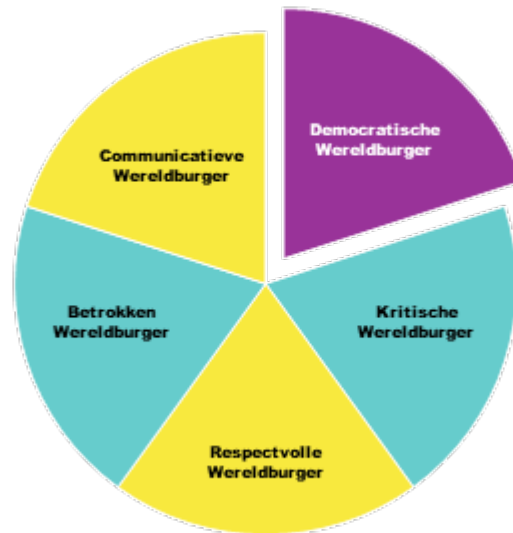
De communicatieve wereldburger

De leerlingen kunnen zich zelfverzekerd en creatief uitdrukken in verschillende talen en op verschillende manieren. Ze leren respectvol te communiceren met en te luisteren naar de perspectieven van anderen. De leerlingen ontwikkelen digitale geletterdheid en verantwoordelijk digitaal burgerschap. Ze leren hoe ze zich in de online wereld kunnen gedragen en communiceren en hoe ze moeten omgaan met sociale media.

De betrokken wereldburger

De leerlingen verkennen verschillende mogelijkheden om een positieve bijdrage te leveren aan de samenleving. Ze wegen af welke mogelijkheden ze hebben om te handelen ten aanzien van maatschappelijke vraagstukken. De leerlingen hebben een verantwoordelijkheidsbesef. Ze nemen actief deel aan besluitvormingsprocessen binnen en buiten de school, waardoor ze oefenen met democratische participatie. De leerlingen nemen ethische, weldoordachte beslissingen waarop ze hun verantwoordelijke handelen baseren. De leerlingen leren effectief samen te werken met anderen.

Met deze beschrijving richt het burgerschapsbeleid zich op het ontwikkelen van leerlingen tot betrokken en verantwoordelijke wereldburgers, die met een open blik naar de samenleving kijken en actief deelnemen aan de wereld om hen heen.

Leerdoelen wereldburgerschap

In bijlage 2 is het overzicht van de leerdoelen wereldburgerschap opgenomen. Deze leerdoelen zijn gebaseerd op de hierboven beschreven vijf profielen, die op hun beurt zijn afgeleid van de kerndoelen burgerschap SLO, de wet burgerschap, de bouwstenen burgerschap, het IB learner Profile en de visie van het Haarlemmermeer Lyceum Tweektalig. De profielbeschrijvingen zijn vertaald naar concrete leerdoelen in ik-vorm, waarbij rekening is gehouden met verschillen tussen mavo-, havo- en vwo-onderwijs. Zo hebben de mavo-leerdoelen een praktischere invulling, terwijl de vwo-leerdoelen zich sterker richten op theoretische conceptvorming. Daarnaast is binnen de totale leerlijn een duidelijke progressie aangebracht: van eenvoudigere vormen van reproductie naar toepassing en inzicht, en van lower-order thinking skills naar higher-order thinking skills. Leerlingen starten hierbij met het begrijpen en kennen van basisconcepten en groeien uiteindelijk toe naar het nemen van verantwoordelijkheid. Ten slotte is aangegeven of het leerdoel betrekking heeft op kennis, houding of vaardigheden.

2.3 De gewenste schoolcultuur

Het Haarlemmermeer Lyceum streeft naar een open en veilig pedagogisch klimaat, waarin leerlingen zich optimaal kunnen ontwikkelen. Interculturele interactie en inclusie worden actief bevorderd door de diverse achtergrond van de leerlingen. Dit gebeurt door dialoog en samenwerking binnen en buiten de klas aan te moedigen. Wederzijds respect en begrip staan centraal in de leeromgeving, waarbij leerlingen leren omgaan met verschillen in achtergrond, taal en cultuur. Daarnaast is er de leerlingenraad, waar leerlingen de mogelijkheid hebben om input te leveren. Buitenschoolse activiteiten vormen een integraal onderdeel van de schoolcultuur en bieden leerlingen de kans om hun sociale en academische vaardigheden verder te ontwikkelen. Dit sluit aan bij onze visie op burgerschapsonderwijs en de pijlers persoonlijke ontwikkeling, wereldburgerschap en taalvaardigheid.

Open en Veilig Pedagogisch Klimaat

Wij werken actief aan een omgeving waarin leerlingen zich kunnen ontwikkelen tot betrokken wereldburgers. Dit doen wij door een open en inclusieve sfeer te creëren waarin iedereen zich welkom voelt, onderlinge respectvolle interactie tussen leerlingen en docenten te stimuleren, sociale en academische ontwikkeling actief te begeleiden en een duidelijk en

consequent gedragsbeleid te hanteren waarin normen en waarden centraal staan. Naast het reguliere curriculum biedt het Haarlemmermeer Lyceum diverse buitenschoolse activiteiten aan die aansluiten bij de kernwaarden van de school. Voorbeelden hiervan zijn de Model United Nations, sporttoernooien, culturele uitwisselingen en reizen en projecten zoals 'er kan meer in de Haarlemmermeer' en de cultuurkalender (voor uitgebreidere uitleg van de cultuurkalender, zie 'Burgerschap buiten het curriculum: schoolbreed').

Conclusie

Onze schoolcultuur is gericht op het opleiden van zelfstandige, verantwoordelijke en betrokken wereldburgers. Door een open en veilig pedagogisch klimaat te combineren met een brede visie op burgerschap, bereiden we leerlingen voor op een actieve en bewuste rol in de samenleving. Het Haarlemmermeer Lyceum staat voor een leeromgeving waarin alle leerlingen de kans krijgen om zich optimaal te ontwikkelen, zowel op academisch als persoonlijk vlak.

3. Burgerschap binnen en buiten het curriculum

Het Haarlemmermeer Lyceum TTO zorgt ervoor dat (wereld)burgerschapsvorming een integraal onderdeel is van het onderwijsprogramma. Leerlingen worden gestimuleerd om actief (wereld)burgerschap te ontwikkelen en participeren vanuit democratische waarden in de pluriforme samenleving en de democratische rechtsstaat. Verschillende vakken dragen bij aan het bereiken van deze doelen, waardoor leerlingen een brede basis hebben om zich te ontwikkelen tot actieve en betrokken (wereld)burgers. Dit wordt vanaf schooljaar 2024-2025 bewaakt, gemonitord en geëvalueerd door de werkgroep burgerschap.

3.1 Burgerschap binnen het curriculum

Burgerschapsonderwijs is een belangrijk onderdeel van ons curriculum en wordt geïntegreerd in verschillende vakken. In bijlage 1 is een schema toegevoegd dat laat zien hoe burgerschap is geïntegreerd in ons curriculum. Het schema geeft een overzicht van de verschillende leerjaren en maakt onderscheid tussen activiteiten die binnen de lessen plaatsvinden en activiteiten die buiten de lessen georganiseerd worden.

Voor verschillende vakken is burgerschapsonderwijs een substantieel onderdeel van het curriculum. Hieronder worden deze vakken nader toegelicht.

Maatschappijleer

Het vak maatschappijleer, dat gegeven wordt in de examenklassen, draagt bij aan burgerschapsonderwijs door leerlingen kritisch te leren nadenken over maatschappelijke vraagstukken en actief deel te laten nemen aan de democratie. Ze verwerven, analyseren en verwerken Engelstalige informatie, ontwikkelen argumentatievaardigheden en leren effectief te communiceren. Leerlingen analyseren vraagstukken die betrekking hebben op de rechtsstaat, de parlementaire democratie, de verzorgingsstaat en de pluriforme samenleving. Daarnaast onderzoeken ze de relatie tussen sociale ongelijkheid en maatschappelijke problemen. Dit bevordert hun begrip van democratische waarden en internationale oriëntatie, wat essentieel is voor hun burgerschapsvorming op lokaal, nationaal, continentaal en mondiaal niveau. De opgedane kennis en vaardigheden worden ondersteund door bezoeken aan de Tweede Kamer, gesprekken met ex-delinquenten en projecten waarbij de leerlingen actief een bijdrage moeten leveren aan het oplossen van sociale problemen in hun directe omgeving. Maatschappijleer is bij uitstek de plek waar een aantal profielen bij elkaar komen: de democratische wereldburger, de betrokken wereldburger en de kritische wereldburger.

Global citizenship

In havo en vwo 4 biedt Global Citizenship leerlingen de mogelijkheid om zich te verdiepen in mondiale vraagstukken en hun rol als wereldburger te verkennen. Het vak stimuleert kritisch denken (de 'kritische wereldburger') en onderzoek naar thema's als mensenrechten, duurzaamheid en mondiale governance. Leerlingen leren over de interactie tussen politiek, economie, cultuur en technologie en het klimaat op internationaal niveau en reflecteren op de rechten en verantwoordelijkheden die zij als burgers in een globaliserende wereld hebben ('communicatieve wereldburger.')

Een belangrijk onderdeel van het curriculum is het Action Community Research Project, dat wordt uitgevoerd tijdens de jaarlijkse schoolreis naar Parijs, Berlijn of Praag. Tijdens deze reis doen leerlingen onderzoek naar mensenrechten, milieu en duurzaam toerisme in een

internationale context. Ze verzamelen data, voeren gesprekken met lokale burgers en presenteren hun bevindingen na afloop van de reis. Het vak stimuleert kritisch denken en het ontwikkelen van vaardigheden in het Engels, zodat leerlingen effectief kunnen analyseren, argumenteren en bijdragen aan wereldwijde discussies. Hier ontmoeten de kritische wereldburger, de communicatieve wereldburger en de betrokken wereldburger elkaar.

Global perspectives

Het vak Global Perspectives, dat gegeven wordt in 5 vwo bevordert kritisch denken, creativiteit, samenwerking en effectieve communicatie in het Engels. Leerlingen onderzoeken complexe wereldproblemen waarbij ze verschillende perspectieven analyseren en de impact van deze kwesties op individuen en samenlevingen wereldwijd analyseren. Door middel van projecten en discussies ontwikkelen zij probleemoplossend vermogen, empathie en sociale verantwoordelijkheid. Belangrijke vaardigheden voor ieder 'respectvolle wereldburger'. Ze leren tevens vaardigheden, zoals effectief communiceren in een tweede taal, samenwerken in groepen en het evalueren van verschillende standpunten. Hiernaast werken leerlingen in deze lessen aan academische (schrijf)vaardigheden die zij kunnen gebruiken voor het schrijven van hun profielwerkstukken zoals het werken met APA-bronvermeldingen, het kritisch analyseren van bronnen en de betrouwbaarheid, het beoordelen van de relevantie en bruikbaarheid ervan. Dit zijn essentiële zaken voor de 'kritische en communicatieve wereldburger'.

Geschiedenis

Het vak geschiedenis leent zich bij uitstek voor het thema burgerschap. Op het Haarlemmermeer Lyceum richt geschiedenis zich op het wegen en beoordelen van meerdere perspectieven, die op verschillende manieren terug te vinden zijn. Door historische vaardigheden bij de analyse van bronnen aan te leren, kan de leerlingen feiten van meningen onderscheiden. Ook kan een leerling de bruikbaarheid, betrouwbaarheid en representativiteit van bronnen vaststellen. De leerling kan, met gebruik van standplaatsgebondenheid, bepalen hoe het perspectief van auteurs tot stand komt. Op deze wijze is er ruimte voor de 'kritische wereldburger'. Verder is er ruim aandacht voor wereldgeschiedenis en de ontwikkeling van verschillende culturen. De sectie geschiedenis houdt zich in toenemende mate bezig met het verzorgen van onderwijs dat zich laat kenschetsen als 'wereldgeschiedenis'. Bij het landelijk curriculum ligt de nadruk op westerse geschiedenis. Gezien onze populatie en vanwege een veranderende wereld vinden wij het essentieel dat er meer nadruk wordt gelegd op andere delen van de wereld. Zo draagt het vak geschiedenis bij aan de creatie van de 'betrokken wereldburger,' die verder kijkt dan slechts de eigen achtertuin.

Taalonderwijs

In de bovenbouw van de havo volgen alle leerlingen het geïntegreerde vak Engels/IB-English. De leerlingen van het vwo hebben de mogelijkheid dit programma vanaf klas 5 te volgen. IB staat voor 'International Baccalaureate'. Uiteindelijk halen de leerlingen naast het reguliere diploma Engels ook een IB-certificaat. Bij IB-Engels wordt op een academisch manier aandacht besteed aan de vraag hoe teksten in zowel literaire als moderne (multimediale) vormen ons beïnvloeden. Zo komen onderwerpen als propaganda, gender en etnische stereotypen aan de orde en wordt de rol van massamedia kritisch onder de loep genomen. De onderbouw van de havo en het vwo bereidt de leerlingen voor op het IB-programma in de bovenbouw. In deze jaren leren de leerlingen aan de hand van literaire teksten na te denken over actuele en relevante maatschappelijke vraagstukken.

Ook op de mavo speelt het thema burgerschap een belangrijke rol bij het vak Engels. In het mavo-curriculum ligt in de onderbouw de nadruk op het verkennen van de eigen identiteit. Richting de bovenbouw verschuift de aandacht geleidelijk naar identiteit binnen de lokale gemeenschap en uiteindelijk naar de positie van het individu in de wereld.

3.2 Burgerschap buiten het curriculum: schoolbreed.

Onze school hecht veel belang aan het versterken van kennis en vaardigheden op het gebied van (wereld)burgerschap, zowel binnen als buiten de klas. Het verbinden van kennis met de praktijk is voor ons essentieel. Leerlingen worden aangemoedigd om proactief te zijn en krijgen een breed scala aan kansen om actief deel te nemen.

Wanneer er in de actualiteit gebeurtenissen plaatsvinden die aangrijpend zijn en veel emoties bij leerlingen en personeel losmaken, wordt er door de secties geschiedenis en maatschappijleer een masterclass georganiseerd. Doel van deze masterclasses is om deze gebeurtenissen in context te plaatsen en leerlingen – die daar behoefte aan hebben – een platform te bieden waarin ze hun emoties kunnen delen.

Leerlingenraad en LMR

Democratisch burgerschap wordt versterkt als de school functioneert als leef-, leer- en werkgemeenschap. Een middel daartoe is de leerlingenraad. De leerlingenraad houdt zich waar mogelijk bezig met het regelen en mee-organiseren van activiteiten in het belang van alle leerlingen en de sfeer op school. Ze zijn ook betrokken bij de totstandkoming van het leerlingenstatuut. In dit statuut staan de rechten en de plichten van iedere leerling. Zowel leerlingen als personeelsleden zijn gehouden aan dit document. Daarnaast organiseert de leerlingenraad activiteiten zoals de Valentijn actie en helpt mee bij het organiseren van evenementen zoals de lesmarathon.

De medezeggenschapsraad houdt zich bezig met beleidszaken die direct van invloed zijn op de leerlingen. Leerlingen die in de besluitvorming verantwoordelijkheid willen dragen, worden uitgedaagd om zich hiervoor verkiesbaar te stellen. Hierbij versterken ze hun positie als 'democratische wereldburger'.

GSA en Paarse Vrijdag

De Gender- en SeksualiteitsAlliantie (Gender and Sexuality Alliance) is een inclusieve groep op school, bestaande uit leerlingen en docenten die zich inzetten voor een veilige, inclusieve en respectvolle omgeving voor iedereen, ongeacht seksuele oriëntatie, genderidentiteit of genderexpressie. De GSA ontwikkelt educatief materiaal, organiseert activiteiten en creëert een veilige omgeving.

In samenwerking met externe organisaties (GSA netwerk, COC nederland) en het gebruik van online platforms is het de bedoeling om de impact van de GSA te vergroten. De GSA staat voor positieve verandering en streeft naar een schoolcultuur waar inclusiviteit, begrip en acceptatie centraal staan. Een voorbeeld van één van de activiteiten van de GSA is het vieren van 'Paarse Vrijdag' op de tweede vrijdag van december. Deze activiteit wordt grotendeels voor en door de leerlingen georganiseerd, wat bijdraagt aan het leren omgaan met verschillen en het bevorderen van kennis en respect voor seksuele en genderdiversiteit. Naast de grote activiteiten zoals benoemde 'Paarse Vrijdag', zijn er bijeenkomsten met de leerlingen die onderdeel uitmaken van de GSA. In deze bijeenkomsten is er ruimte om te praten over maatschappelijke problemen waar de leerlingen tegenaan lopen in het dagelijks

leven, maar ook om vragen te stellen over seksuele oriëntatie, genderidentiteit en/of genderexpressie. De leerlingen helpen elkaar met het beantwoorden van genoemde vragen, en geven elkaar een steunende rol in hun ontwikkeling. Indien de leerlingen zelf niet tot een goed antwoord kunnen komen springt de betreffende begeleidende docent in om ervoor te zorgen dat ze op vragende wijs tot een oplossing komen.

Duurzaamheid

Het schooltuinproject sluit aan bij de ambitie van het Haarlemmermeer Lyceum om leerlingen actief te betrekken bij hun leefomgeving en zo invulling te geven aan betekenisvol burgerschap. Leerlingen dragen — op vrijwillige basis, en waar mogelijk ingebed in het onderwijs — bij aan een project dat het hele schoolklimaat raakt: een groenere, gezondere buitenruimte. Door het onderhouden van een stukje tuin, meedenken over ontwerp en materiaalkeuze, of het begeleiden van jongere leerlingen, oefenen zij in verantwoordelijkheid, samenwerking, initiatief en duurzame keuzes. Zij worden, met andere woorden, klaargestoomd als 'betrokken wereldburgers'.

Cultuurkalender

Als school met een internationaal karakter, zien we het als onze taak om verschillende culturen een plaats te geven en te vieren. Sinds schooljaar 2024-2025 werken we waar mogelijk met een cultuurkalender, waarmee we aandacht besteden aan feestdagen die verbonden zijn met verschillende culturen en gemeenschappen (Diwali, Pasen, Pesach, Kerst, Iftar, Holi, Wesak, Paarse Vrijdag, ...). Doel hiervan is om de sociale cohesie te vergroten en recht te doen aan de diversiteit die de school kenmerkt.

Zo hebben we het afgelopen jaar Holi gevierd. Het percentage Indiase leerlingen is aanzienlijk. Door zichtbaar aandacht te besteden aan dit feest, zorgen we ervoor dat deze leerlingen zich gezien en gewaardeerd voelen en vergroten we kennis en begrip van andere leerlingen en docenten.

Een minder bekend feest dat we gevierd hebben is Wesak, ook wel bekend als 'Buddha day'. Ook organiseerden we een Iftar voor islamitische en niet-islamitische leerlingen en medewerkers.

Door aandacht te besteden aan de verschillende culturele festiviteiten zorgen we ervoor dat leerlingen op deze school in aanraking komen met (uitingen van) culturen waar zij minder kennis van hebben. Het is een manier om het gesprek op te starten tussen leerlingen en misschien ook thuis. Dit bevordert bewustzijn van en begrip voor andere culturen en gemeenschappen op een laagdrempelige, kleinschalige en feestelijke manier. Hierdoor past de cultuurkalender bij de profielen 'betrokken wereldburger', 'respectvolle wereldburger' en communicatieve wereldburger'.

Model United Nations (MUN)

Twee keer per jaar nemen leerlingen onder leiding van een docent deel aan een MUN-conferentie in Nederland. Model United Nations (MUN) is een uitdagend en leerzaam programma voor leerlingen uit klas 3 t/m 6, waarin ze op een realistische manier de werkwijze van de Verenigde Naties naspelen. Als vertegenwoordigers van verschillende landen verdiepen ze zich in wereldwijde vraagstukken, voeren ze debatten over internationaal beleid en zoeken ze samen naar haalbare oplossingen voor echte problemen. Via de MUN ontwikkelen leerlingen waardevolle vaardigheden zoals openbaar spreken, kritisch denken, onderhandelen en leiderschap.

De MUN is uitermate geschikt voor leerlingen die geïnteresseerd zijn in wereldpolitiek, diplomatie of het verbeteren van de wereld om hen heen. Het biedt hen bovendien de kans

om deel te nemen aan conferenties, andere gemotiveerde leerlingen te ontmoeten en zelfvertrouwen op te bouwen in een inspirerende en samenwerkingsgerichte omgeving. De MUN sluit aan bij de profielen 'democratische wereldburger', 'communicatieve wereldburger', 'respectvolle wereldburger' en 'betrokken wereldburger'.

Reizen

Als school met een internationaal karakter zien wij reizen naar het buitenland als een essentieel onderdeel van de burgerschapsvorming van onze leerlingen. Op deze wijze komen leerlingen in aanraking met verschillende culturen, hetgeen wederzijds begrip bevordert.

Voor alle leerlingen in leerjaar 2 organiseren we een studiereis naar Normandië. Tijdens deze reis leren de leerlingen meer over de Tweede Wereldoorlog, de Holocaust en de wederopbouw van Europa. Daarnaast maken de leerlingen kennis met de Franse cultuur en de lokale gebruiken. Het doel van de reis is het creëren van historisch en democratisch bewustzijn, het vergroten van het wereldbeeld en het ontwikkelen van respect voor andere leefwijzen.

De leerlingen in leerjaar 3 doen mee aan een (digitale) uitwisseling. Tijdens de uitwisseling werken de leerlingen samen met leeftijdsgenoten uit het buitenland aan actuele maatschappelijke thema's. Met de uitwisselingen beogen we interculturele communicatie te stimuleren, maatschappelijke betrokkenheid te vergroten en te leren reflecteren op de eigen waarden en gedrag in een internationale context.

In het schooljaar 2024-2025 zijn de leerlingen uit mavo 3 op uitwisseling geweest naar Girona in Spanje. In Girona verbleven de leerlingen een week in gastgezinnen en volgden een programma dat was opgesteld door de Spaanse partnerschool. De leerlingen namen overdag deel aan lessen en workshops en daarnaast gingen zij op excursie naar culturele en historische bezienswaardigheden in de omgeving. In mei zijn de Spaanse leerlingen in Nederland geweest. De leerlingen uit 3 havo/vwo hebben dit jaar een digitale uitwisseling uitgevoerd met leerlingen van Sint Maarten. In het leerjaar 2025-2026 gaan alle leerlingen uit klas 3 fysiek op uitwisseling.

De leerlingen uit vwo 4 en havo 4 hebben de mogelijkheid om aan één van de stedenreizen deel te nemen. De leerlingen kunnen kiezen uit een grote Europese stad. Tijdens deze reis voeren de leerlingen een opdracht uit voor Global Citizenship, waarmee zij zich verder kunnen ontwikkelen als wereldburgers. Leerlingen die niet mee op reis gaan, lopen stage bij een bedrijf, instelling of NGO. Tijdens de stage leren leerlingen verantwoordelijkheid te nemen en samen te werken. Daarnaast stimuleert het de betrokkenheid bij de samenleving.

In vwo 5 kunnen leerlingen met het vak Chinees op exchange naar Taiwan of China. Voor leerlingen uit havo 5 en vwo 6 is er de mogelijkheid om op een cultureel-kunstzinnige focusreis naar Parijs te gaan.

Buitenlandse reizen stimuleren de ontwikkeling van de 'communicatieve wereldburger', de 'betrokken wereldburger' en de 'respectvolle wereldburger'.

3.3 Activiteiten en vakoverstijgende projecten per leerjaar

Naast de GSA en de leerlingenraad, die toegankelijk zijn voor leerlingen uit alle leerjaren, zijn er ook per leerjaar specifieke activiteiten en projecten die gericht zijn op burgerschap. Hieronder volgt een kort overzicht met enkele in het oog springende voorbeelden.

Leerjaar 1

In het eerste leerjaar gaan leerlingen op 'Immersion Camp'. De nadruk ligt tijdens deze dagen op contact maken met andere leerlingen en docenten, in zowel het Nederlands als het Engels. Doel is de veiligheid en het gevoel van inclusiviteit te versterken. Via culturele activiteiten, museumbezoek en opdrachten die gericht zijn op samenwerking en respect, stimuleren we burgerschapsvaardigheden, zoals het nemen van verantwoordelijkheid, samenwerken en openstaan voor anderen. Dit zijn vaardigheden die in het teken staan van de 'communicatieve wereldburger', de 'betrokken wereldburger' en de 'respectvolle wereldburger'.

Daarnaast werken leerlingen in leerjaar 1 een week aan een project onder leiding van UNICEF met het thema *De Rechten van het Kind*. Dit project helpt leerlingen om kinderrechten te herkennen en ze actief te betrekken bij de naleving van het Internationale Kinderrechtenverdrag op hun school. Leerlingen verkennen verschillende standpunten en kunnen hun mening uiten. Ook denken ze na over een verbeterplan rondom kinderrechten op school.² Daarnaast lopen de leerlingen van klas 1 mee met een sponsorloop bij lokale sportvereniging UNO om geld in te zamelen voor UNICEF.

Leerjaar 2

In leerjaar 2 vindt het 'culture and identity project' plaats. Het thema van dit project is Cultuur, Identiteit en Communicatie. In dit project worden leerlingen gestimuleerd om na te denken over deze drie thema's en te onderzoeken hoe hun cultuur, identiteit en communicatiestijlen zich verhouden tot anderen. De focus ligt op het herkennen van overeenkomsten als manier om verbindingen te leggen, in plaats van het benadrukken van verschillen. De profielen die hier terugkomen zijn de 'communicatieve wereldburger', de 'betrokken wereldburger' en de 'respectvolle wereldburger'.

Leerjaar 3 en 4

In het kader van burgerschapsonderwijs organiseren we met de derde klassen een excursie naar het Joods Historisch Museum in Amsterdam die aansluit bij meerdere kerndoelen. De dag bestaat uit drie onderdelen die bijdragen aan historisch besef, maatschappelijke betrokkenheid en begrip voor ander overtuigingen. We brengen deze dag ook een bezoek aan het namenmonument. Leerlingen verdiepen zich in de gevolgen van de Holocaust en reflecteren op thema's als uitsluiting en discriminatie. Aansluitend aan de excursie organiseren ze zelf een interactieve, fictieve talkshow. Hiermee worden ze uitgedaagd om actuele maatschappelijke kwesties vanuit verschillende perspectieven te benaderen en met elkaar in dialoog te gaan. Komend jaar organiseren we voor alle leerlingen uit de derde klas een gebedshuizentour. Hierbij bezoeken de leerlingen een synagoge, moskee en kerk. Doel is om leerlingen kennis te laten maken met verschillende religies, vooroordelen bespreekbaar te maken en respectvolle omgang met diversiteit te bevorderen. Hier passen de 'respectvolle wereldburger' en de 'betrokken wereldburger'.

² <https://www.unicef.nl/jeugd/leerkrachten/tot-je-recht-les#:~:text=Alle%20kinderen%20van%200%20tot,kan%20ze%20van%20hen%20afpakken>

Aan het begin van elk schooljaar doen de leerlingen havo4 verschillende creatieve workshops binnen het culturele en kunstzinnige centrum Cpunt te Hoofddorp. Deze opdrachten zijn bedoeld als teambuildingactiviteit, met workshops als theater, improvisatie, hip-hop dans, capoeira en schilderen.

In de eindexamenklas mavo 4 brengen alle leerlingen een bezoek aan de Tweede Kamer, waar ze meer leren over de Nederlandse politiek en het democratisch proces.

Leerjaar 5 en 6

In 5v starten de leerlingen met hun pws en kunnen de leerlingen op uitwisseling naar Taiwan of China. De eindexamenklassen havo 5 en vwo 6 brengen alle leerlingen een bezoek aan de Tweede Kamer, waar ze meer leren over de Nederlandse politiek en het democratisch proces. Dit draagt uiteraard bij aan hun ontwikkeling als 'democratische wereldburgers'.

4. Kwaliteitszorg rondom burgerschap

“Om te weten of uw school het juiste doet, en dit goed doet, is regelmatig evaluatie nodig. Door de ontwikkeling van leerlingen in kaart te brengen is het onderwijs bij te sturen en af te stemmen op de actuele leerbehoefte. Ook komen knelpunten en randvoorwaarden aan het licht, waar de school maatregelen voor kan nemen. Zo kan de school verantwoording afleggen voor de aanpak. Door naar de leerresultaten te kijken kan je bepalen of de leerlingen de beoogde kennis, houdingen en vaardigheden hebben geleerd en eigen hebben gemaakt” (Expertisepunt Burgerschap).³

Om goed burgerschap op het Haarlemmermeer Lyceum Tweetalig te waarborgen, zijn verschillende vormen van evaluatie nodig. Ten eerste is er een duidelijk meetinstrument nodig waarmee inzichtelijk wordt of er concreet wordt gewerkt aan de burgerschapsdoelen zoals geformuleerd in hoofdstuk 3. De voorkeur gaat hierbij uit naar een formatieve toetsvorm in de vorm van een portfolio en aan de hand van rubrics, waarmee per jaarlaag en schooljaar kan worden gekeken of aan de gewenste eisen is voldaan. De rubric is te vinden in bijlage 2.

Dit overzicht met leerdoelen voor wereldburgerschap is opgebouwd rond de vijf wereldburgerschapsprofielen: de democratische, kritische, respectvolle, communicatieve en betrokken wereldburger. Deze profielen zijn gebaseerd op de kerndoelen burgerschap (SLO), de Wet op het burgerschapsonderwijs, de bouwstenen van SLO, het IB Learner Profile en de visie van het Haarlemmermeer Lyceum Tweetalig. De leerdoelen zijn gestructureerd volgens een doorlopende leerlijn van herkennen naar zelfstandig handelen, en zijn afgestemd op het leer- en denkniveau van mavo-, havo- en vwo-leerlingen. Zo ontstaat een samenhangend en doorlopend curriculum dat leerlingen voorbereidt op actief, verantwoordelijk en internationaal bewust burgerschap. De doelen zijn in de ik-vorm geformuleerd, zodat leerlingen kunnen reflecteren op de vraag of zij aan de gestelde eisen voldoen en er wordt een onderscheid gemaakt tussen kennis (k), vaardigheden(v) en handelen (h).

Daarnaast zal de ‘Werkgroep Burgerschap’ aan de hand van de PDCA-cyclus analyseren in hoeverre de geformuleerde doelen en de bijbehorende vijf profielen van burgerschap daadwerkelijk worden bereikt. Daarbij bekijken we jaarlijks waar mogelijke hiaten zitten en passen we onze aanpak aan om deze te verhelpen. De werkgroep kan dit controleren aan de hand van de ingevulde portfolio’s en indien nodig stappen ondernemen om eventuele knelpunten te corrigeren.

Ten slotte kan gebruik worden gemaakt van bestaande kwaliteitsinstrumenten (zoals de enquêtes van Kwaliteitsscholen) voor een jaarlijkse evaluatie. Er is bewust gekozen om het summatieve meetinstrument van Rovict niet te gebruiken, aangezien dit instrument burgerschap op onze school niet accuraat kan meten. Het wordt namelijk toegepast in leerjaar 1 tot en met 3, waarin een groot deel van onze nieuwe (internationale) leerlingen de Nederlandse taal nog niet volledig beheerst. Het meetinstrument zou in dat geval eerder de taalvaardigheid meten dan hun kennis van burgerschap. Onze bevindingen nemen we halfjaarlijks mee in de aanscherping van het burgerschapsplan, waarbij we gebruik maken van de PDCA-cyclus.

³ <https://www.expertisepuntburgerschap.nl/voortgezet-onderwijs/beleid-en-regelgeving/resultaten-en-kwaliteitszorg-2/>

PDCA-cyclus

Plan

De werkgroep burgerschap komt regelmatig samen om de voortgang te bespreken. We hebben een duidelijke planning en taakverdeling opgesteld. Ons beleid sluit aan bij de Wet Verduidelijking Burgerschapsopdracht (2021) en het inspectiekader SKA1–3, wat vraagt om een doelgericht, samenhangend en aantoonbaar aanbod.

Uit de analyse van 2024 bleek dat onze kracht ligt bij het programma voor Global Citizenship, diversiteit en interne expertise. Zwaktes zijn de communicatie tussen onder- en bovenbouw, het ontbreken van een meetinstrument en een beperkte rode draad. Kansen liggen in de internationale populatie, NT2-integratie en solidariteit. De bedreigingen liggen in te weinig zichtbaarheid, vermijden van conflicten ten aanzien van actuele polariserende kwesties zoals Palestina, en bias van docenten.

Wij richten ons in de schooljaren 2025–2028 op het verder integreren van burgerschap in curriculum en schoolcultuur (o.a. cultuurkalender) en het ontwikkelen van een burgerschapsportfolio in Magister als bewijs- en meetinstrument.

Do

Het document Beleid Burgerschap is op basis van de opdracht van de Inspectie opgesteld met onder andere de vaardigheden omtrent burgerschap die leerlingen moeten hebben verworven als zij de school verlaten. Ook staat in het document welke schoolcultuur wij willen bevorderen en hoe burgerschap binnen de vakken en het curriculum vorm krijgt. Het burgerschapsportfolio in Magister wordt ontwikkeld om inzicht en bewijs te leveren voor zowel docenten als inspectie.

Ter ontwikkeling van het curriculum voegen in het schooljaar 2025/2026 alle secties burgerschapsdoelen toe aan hun studiewijzers per leerjaar, met gebruik van de rubric *Leerdoelen Wereldburgerschap Ik-vorm* (kennis, vaardigheden, houding). Schoolbreed zijn GSA, Paarse Vrijdag, MUN ende leerlingenraad structureel opgenomen in de cultuurkalender en/of het beleid. Ook zal de eerste professionaliseringsdag burgerschap plaatsvinden.

Check

Evaluatie vindt plaats via interne en externe feedback. Extern door het expertisepunt burgerschap en de inspectie, intern via analyse van studiewijzers, portfolio en de samenhang tussen onder- en bovenbouw. Daarnaast reflecteren we op inclusie, openheid en identiteit binnen de schoolcultuur. Aansluiting bij het inspectiekader (OP0 / SKA1–3) wordt gecontroleerd of de doelen, aanbod en evaluatie aantoonbaar zijn.

Act

In het schooljaar 2025-2026 richten de verbeteracties zich op het aanscherpen van de visie met concrete voorbeelden, het verder ontwikkelen van het meetinstrument door het implementeren van het burgerschapsportfolio in Magister met minimale extra werkdruk. De schoolcultuur wordt concreter vastgelegd in burgerschapsbeleid o.a. aan de hand van de GSA en cultuurkalender.

De borging vindt plaats via de jaarlijkse PDCA-cyclus. Docentenprofessionalisering wordt voortgezet en verbeteracties worden structureel vastgelegd, zodat burgerschap duurzaam onderdeel blijft van onderwijs en schoolcultuur.

5. Professionalisering op het gebied van burgerschap

Beschrijving van de docentenpopulatie

De docentenpopulatie bestaat uit een internationaal en intercultureel team dat gewend is om te werken met leerlingen uit verschillende culturele en taalkundige achtergronden. De docenten hebben ervaring in het hanteren van tweetalige onderwijsmethoden (Content Language Integrated Learning, CLIL) en leggen een sterke focus op het bevorderen van mondiale bewustwording, interculturele communicatie en persoonlijke ontwikkeling. Zij spelen een cruciale rol in het versterken van de vaardigheden van leerlingen, waarbij het onderwijs gericht is op het ontwikkelen van een open en kritische blik op de samenleving.

Professionalisering docenten

Omdat het Haarlemmermeer Lyceum Tweetalig een onderdeel is van Dunamare Onderwijsgroep, kunnen alle docenten jaarlijks kiezen uit een uitgebreid scala aan cursussen om zichzelf verder te ontwikkelen via de zogeheten Dunamare Academie. Het aanbod van de Academie is divers: van leernetwerken over burgerschap en workshops over lastige gesprekken tot cursussen over duurzaamheid, veerkracht en het omgaan met verbaal agressief gedrag. Daarnaast hebben de docenten van de secties geschiedenis en maatschappijleer cursussen gevolgd over onderwerpen zoals *Kritisch en nuancerend denken over Israël/Palestina*, *Je curriculum diversifiëren - hoe maak je ruimte voor andere stemmen en verhalen?* van de Universiteit Leiden, *Ai in de klas: Activerend Burgerschap en Mediawijsheid* via de Dunamare Academie en de leergang *Wereldburgerschap* van Globi. Ten slotte hebben de docenten van de Werkgroep Burgerschap ook deelgenomen aan een bijeenkomst van de Dunamare onderwijsgroep over het thema burgerschap en burgerschapsbeleid.

In het schooljaar 2025-2026 vindt er een studiemiddag plaatsvinden rondom het thema burgerschap. Deze studiemiddag start met een plenaire sessie over het werken in internationale teams. Hierin wordt op interactieve wijze verkend hoe culturele verschillen zichtbaar worden in samenwerking tussen mensen van diverse achtergronden. Er zullen praktische inzichten geleverd worden in interculturele communicatie en de docenten leren hoe leerlingen voorbereid kunnen worden op effectieve samenwerking in een internationale context. Hierna zullen docenten kunnen kiezen uit een drietal cursussen gericht op wereldburgerschap: *Cultuur in dialoog: schurende gesprekken*, *Workshop Barnga – ervaren leren over cultuurverschillen* en *Workshop story circles – diepgaand intercultureel leren*.

Werkgroep burgerschapsonderwijs

In het leerjaar 2024-25 is er een werkgroep Burgerschapsonderwijs opgezet met geschiedenisdocent Clemens Stam als burgerschapscoördinator. Lid van deze werkgroep burgerschap zijn Luna Morrison (Kunst/CKV), Zoran Radicheski (Engels), Beryl Theron (Engels), Hacer Bekmez (Engels) en Tanja Polak (Maatschappijleer). In het schooljaar 2025-2026 zet deze werkgroep zijn werk voort, echter wel met andere docenten, onder wie wederom Clemens Stam en Tanja Polak en ditmaal ook Benthe Wijers (CKV/Kunst). De werkgroep Burgerschapsonderwijs agendeert dit thema, informeert collega's en is het aanspreekpunt voor alle vragen die gerelateerd zijn aan burgerschap. De werkgroep is ook verantwoordelijk voor de praktische uitvoering, het beleid en het borgen van het burgerschapsonderwijs. De leden van de werkgroep houden rekening met de actuele ontwikkelingen in de samenleving en het onderwijs, organiseren trainingen voor de docenten en zorgen voor een gedegen evaluatie van het burgerschapsonderwijs op school.

Betrokkenheid ouders en externen

Het Haarlemmermeer Lyceum Tweektalig hecht veel waarde aan de betrokkenheid van ouders/verzorgers bij het burgerschapsonderwijs. Ouders worden bijvoorbeeld bij vieringen van de verschillende culturele feestdagen betrokken. Ook waren ouders betrokken bij activiteiten zoals de lesmarathon, waarbij tijdens de editie van 2025 maar liefst € 9.100 is opgehaald voor Stichting Opkikker.

Naast de betrokkenheid van ouders werkt de school ook samen met externe organisaties zoals Meerwaarde en de politie. Meerwaarde werkt samen met de school aan projecten waarmee er maatschappelijke problemen in de gemeente worden geïdentificeerd en opgelost door leerlingen. Daarnaast werkt de school samen met Meerwaarde, bureau HALT en de politie om met leerlingen in gesprek te gaan over onderwerpen zoals messengeweld, jeugdcriminaliteit of vuurwerk aan de hand van het Medialab. Ook ex-delinquenten worden uitgenodigd om in lessen te komen vertellen over hun ervaringen. Op deze manier willen we onze leerlingen bewust maken van de verschillende aspecten van burgerschap en ze de tools geven om actief deel te nemen aan onze maatschappij.

6. Toekomstperspectief: een versterking van democratisch burgerschap

Het Haarlemmermeer Lyceum Tweetalig is goed op weg met het vormgeven van burgerschapsonderwijs. Veel elementen zijn al in de school aanwezig. Voor het schooljaar 2025–2026 zijn er nog verschillende punten die verdere aandacht vereisen.

Ten eerste zal jaarlijks een scholing plaatsvinden rondom het thema Wereldburgerschap om het burgerschapsonderwijs structureel te versterken op het Haarlemmermeer Lyceum Tweetalig. In het schooljaar 2026-2026 staat er in oktober een studiedag gepland. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de werkgroep Burgerschap.

Hiernaast zal dezelfde werkgroep een aantal vaste momenten inplannen om verschillende zaken te behandelen. We streven ernaar maandelijks bijeen te komen. Ten eerste zal de werkgroep een passend meetinstrument moeten selecteren en deze moeten koppelen aan de bijbehorende leerdoelen (zie hoofdstuk 3) voor de leerlingen. Dit meetinstrument zal moeten aansluiten bij het internationale karakter van onze leerlingen, met oog voor taal. Er zal moeten worden gekeken naar de bruikbaarheid van het portfolio voor het bijhouden en meten van de burgerschapsdoelen. Hiernaast zal de werkgroep de nog bestaande hiaten moeten identificeren en hiervoor een passende oplossing formuleren. Deze hiaten kunnen worden gevuld aan de hand van mentorlessen met burgerschapsinhoud. De creatie van de mentorlessen en de vormgeving van het meetinstrument zullen aan het einde van schooljaar 2025-2026 gerealiseerd zijn door de werkgroep.

Ook signaleert de werkgroep dat het onderdeel 'digitale geletterdheid en verantwoord digitaal burgerschap' meer aandacht behoeft. Er wordt aandacht aan besteed tijdens de lessen ICT in de onderbouw, maar gezien de voortschrijdende digitalisering en normalisering van het gebruik van AI zien we daar een noodzaak tot ontwikkeling. Hierin zien we een rol weggelegd voor de mentorlessen. Vanaf de start van schooljaar 2025-2026 doet de werkgroep onderzoek naar mogelijke invulling van mentorlessen.

Uit het schrijven van het burgerschapsplan is verder gebleken dat het wenselijk is om een onderscheid te maken tussen de mavo enerzijds en havo/vwo anderzijds; omdat de inhoudelijke invulling van het burgerschapsonderwijs bij mavo en havo/vwo dusdanig verschilt, dat een distinctie noodzakelijk is voor de meetbaarheid van burgerschap op de verschillende niveaus. In bijlage twee is een rubric toegevoegd met leerdoelen per leerjaar die daartoe gebruikt kan worden.

Het uiteindelijke doel is om niet alleen duidelijk te identificeren hoe wereldburgerschap is verankerd in het curriculum, maar om dit ook concreet meetbaar te maken aan de hand van een duidelijk meetinstrument dat aansluit bij de leerling populatie, en door het gebruiken de geformuleerde leerdoelen voor de leerlingen, zodat voor zowel leerlingen als docenten helder is wat het uiteindelijke doel is van het burgerschapsonderwijs op het Haarlemmermeer Lyceum Tweetalig en hoe wij dit samen wensen te bereiken.

Bijlage 1. Burgerschap in het curriculum

BURGER SCHAPSONDERWIJS OP het HML TTO	Klas 1M/H/V	Klas 2M/H/V	Klas 3M/H/V	Klas 4M/H/V	Klas 5H/V	Klas 6V
Actief Burgerschap 'Democratische wereldburger' 'De betrokken wereldburger'	NE: debatteren	NE: debatteren EN(H): Literatuur 'Macbeth'-bespreking van macht, verantwoordelijkheid en machtsmisbruik BI: Riten en rituelen rond geboorte; tolerantie, seksualiteit, LHBTIQ+, abortus en geslachtsziekten	NE: debatteren EN(H): brief aan Amnesty International – leerlingen nemen actief deel aan maatschappelijke kwesties, zoals mensenrechten En (M): roman verbonden aan gemarginaliseerde burgers; institutioneel racisme BV: Rotondekunst in de omgeving SK: Milieubewustzijn en duurzaamheid BI: Geloof en evolutietheorie, klimaatproblematiek, ecologische voetafdruk AK: Europese Unie, kiesstelsel en historie EC: Europese integratie CKV (M): PO 'My bubble', PO 'Taste of Home', PO 'Identity', PO 'The world as a stage', theaterbezoek	GC: behandelen actuele mondiale vraagstukken, thema culture and community; action community research project GP: behandelen actuele mondiale vraagstukken EN (M): Animal Farm; totalitaire dictaturen BV (H/V): Opdracht VUCA; weerspiegeling van de maatschappij in een kunstwerk SK: Milieubewustzijn en duurzaamheid BECO (V): Maatschappelijk verantwoord ondernemen BI: Klimaatproblematiek, genetische modificatie CKV: PO design, PO game design, PO subcultural travel, theaterbezoek	ML: onderzoek naar maatschappelijk probleem, thema pluriforme samenleving GP: behandelen actuele mondiale vraagstukken GS (H): jeugdbewegingen als vorm van actief burgerschap SK: Milieubewustzijn en duurzaamheid BECO (H): Maatschappelijk verantwoord ondernemen BI: Vaccineren en doneren	ML: onderzoek naar maatschappelijk probleem, themapluriforme samenleving SK: Milieubewustzijn en duurzaamheid
VAKOVERSTUJEND	Unicef, Mentorles; de rechtstaat onder druk (V)	Project 'Culture and Identity'		4M: bezoek aan Tweede Kamer	5h Bezoek Tweede Kamer	Bezoek Tweede Kamer
Sociale Cohesie 'De betrokken wereldburger'	GS (M): De opkomst van emancipatiebewegingen. En: The night diary; onderzoek naar hindoeïsme en Islam BV: Peer feedback Ch: Geschiedenis van China; scholien in China; provinces in China	EN(H): Literatuur 'The Giver' - bespreking van een samenleving zonder keuzes, empathie en collectieve verantwoordelijkheid En (H/V): onderzoek naar politie systemen in Syrië, Cuba en Nazi-Duitsland GS (H/V): De opkomst van emancipatiebewegingen En(M): Literatuur 'Igbal' child labor laws; 'Journey to Jo'burg' racial discrimination/human rights. BV: Peer feedback Ch: verschillen tussen Nederlandse en Chinese middebare scholieren	EN(H): Literatuur 'The Hate you Give' - racisme, politiegeweld en de Black Lives Matter beweging bevorderen empathie en bewustwording GS: Interviewopdracht genocide en discriminatie in het familieverleden SK: Veiligheid en verantwoordelijkheid BV: Peer feedback Ch: Praktische opdracht over een actueel onderwerp in China (internet/AI)	GC: thema technology, economic development and the environment, culture and community GP: Analyseren mondiaal vraagstuk van uit verschillende perspectieven en ontwikkelen empathie en sociale verantwoordelijkheid. SK: Veiligheid en verantwoordelijkheid CKV: C Punt workshops tijdens de start van het jaar BV: Peer feedback	5HML: thema verzorgingsstaat GP: Analyseren mondiaal vraagstuk van uit verschillende perspectieven en ontwikkelen empathie en sociale verantwoordelijkheid. SK: Veiligheid en verantwoordelijkheid Ch: Geschiedenis en cultuur van China aan de hand van vertaalde romans	ML: thema verzorgingsstaat SK: Veiligheid en verantwoordelijkheid
VAKOVERSTUJEND	Immersion camp Musical	Normandië Musical	Musical	Musical	Musical	Musical
Democratische rechtstaat 'De democratische wereldburger' 'De kritische wereldburger'	GS (M/H/V): Wat is democratie? Verschillende vormen van staatsinrichting. GS (M): De Verlichting als basis van denken over de democratische rechtstaat; het ontstaan van een onafhankelijk Nederland. ICT: Cyberstalking en cyberstalking; internetveiligheid NE: Klassengesprekken over actuele onderwerpen	EN(H): Literatuur 'My Name is Parvana' - thema's als onderwijs, vrijheid van meningsuiting en vrouwenrechten in onderdrukkende regimes. GS (H/V): De Verlichting als basis van denken over de democratische rechtstaat; het ontstaan van een onafhankelijk Nederland. GS: Het ontstaan van democratie in Nederland. ICT: Wetten en het internet NE: Lagerhuisdebat	EN(H): Literatuur 'The Hate you Give' + Amnesty brief – reflectie op recht en onrecht, kritisch denken over systeemfouten GS (H/V): totalitaire dictaturen als legendeel van de democratische rechtstaat ICT: Deepfakes and AI, duurzaamheidsberekening NE: Freeze and Go debat SK: wetenschappelijke geleiterdheid en kritisch denken	GC: Thema politics and governance BI: Genetische modificatie NE: Debatteren over actuele onderwerpen SK: wetenschappelijke geleiterdheid en kritisch denken	5HML: thema's parlementaire democratie en rechtsstaat, thema pluriforme samenleving ('juridisch burgerschap') GS (H/V): geschiedenis van de parlementaire rechtstaat en het begin van sociale wetgeving; de eenwording van Europa NE: Debatteren over actuele onderwerpen SK: wetenschappelijke geleiterdheid en kritisch denken	ML: thema's parlementaire democratie en rechtsstaat, thema pluriforme samenleving ('juridisch burgerschap') GS: Eenwording van Europa SK: wetenschappelijke geleiterdheid en kritisch denken
VAKOVERSTUJEND				4M: bezoek aan tweede kamer	5H Bezoek tweede kamer	Bezoek tweede kamer
Respect voor verschillen 'De respectvolle wereldburger'	GS (M/H/V): verschillende perspectieven GS (M): vijandbeelden in bronnen EN: Night diary; respect voor culturele verschillen EN (M): literatuur Fish in a Tree – accepting each other's differences One and Only Ivan – respect for one another regardless of differences Ch: Vooroordelen, kaligrafie, met stokjes eten	EN(H): Literatuur 'My Name is Parvana' - culturele verschillen, religie en gendergelijkheid. EN (H/V): vluchtelingenroman AK: Apartheid Ch: Vooroordelen, kaligrafie, met stokjes eten	EN(H): Literatuur 'The Hate you Give' - etniciteit, identiteit en vooroordelen SK: verantwoordelijkheid en ethiek Ch: Vooroordelen, kaligrafie, met stokjes eten	GC: thema culture and community GP: Analyse mondiale vraagstukken vanuit verschillende perspectieven. GS (H): Het concept 'Gouden Eeuw' in verschillende beschavingen En (M): Animal Farm SK: verantwoordelijkheid en ethiek AK: Wereld/cultuurgebieden CKV: Po 'global culture museum'	5HML: thema pluriforme samenleving / maatschappelijk burgerschap perspectief. GP: Analyse mondiale vraagstukken vanuit verschillende perspectieven GS: Srebrenica en genocide SK: milieubewustzijn en duurzaamheid	ML: thema pluriforme samenleving/ maatschappelijk burgerschap SK: Milieubewustzijn en duurzaamheid

VAKOVERSTIJGEND	GSA Aandacht voor feesten in verschillende tradities	GSA Aandacht voor feesten in verschillende tradities Project: culture and identity	GSA Aandacht voor feesten in verschillende tradities Excursie Joods Historisch Museum Uitwisseling klas 3	GSA Aandacht voor feesten in verschillende tradities Buitenlandreizen	GSA Aandacht voor feesten in verschillende tradities Chinarelis (5V)	GSA Aandacht voor feesten in verschillende tradities
Ontwikkelen sociale en maatschappelijke competenties om deel uit te maken van de pluriforme samenleving 'De communicatieve wereldburger' 'De kritische wereldburger' 'De betrokken wereldburger'	NE: debatteren	EN(H): Literatuur – klassieke discussies over onderdrukking, idealen en ethiek n.a.v. Macbeth, The Giver en My name is Parvana NE: Lagerhuisdebat	EN(H): Argumenteren, een mening vormen en verwoorden in de brief aan Amnesty SK: Samenwerking en communicatie NE: Freeze and Go debat AK: Je eigen identiteit	GC: community action research project GP: vaardigheden profielwerkstukken. SK: Samenwerking en communicatie En (M): Animal Farm	SH ML: thema pluriforme samenleving en 'wat is maatschappijleer?' (kritisch denken, media en nepnieuws, maatschappelijke vraagstukken analyseren) GP: Vaardigheden profielwerkstukken SK: Samenwerking en communicatie	ML: thema pluriforme samenleving en 'wat is maatschappijleer?' (kritisch denken, media en nepnieuws, maatschappelijke vraagstukken analyseren) SK: Samenwerking en communicatie
VAKOVERSTIJGEND	PMIVLMR En + BI: "Fight For Your Right"	PMIVLMR	PMIVLMR EN+EC (M): Sollicitatie training - JNC	PMIVLMR	PMIVLMR	PMIVLMR

Bijlage 2. Overzicht Leerdoelen Wereldburgerschap (Mavo-Havo-Vwo)

OVERZICHT LEERDOELEN WERELDBURGERSCHAP (MAVO-HAVO-VWO) IK-VORM

		Democratisch	Kritisch	Respectvol	Communicatief	Betrokken
MAVO	mavo 1	Ik weet wat democratie en rechten zijn. (k)	Ik geef onderbouwd mijn mening. (v)	Ik begrijp dat mensen van elkaar verschillen. (h)	Ik kan mezelf uitdrukken in mijn eigen taal. (v)	Ik begrijp hoe ik deel uitmaak van mijn school en buurt. (h)
	mavo 2	Ik begrijp wat mensenrechten en duurzaamheid betekenen. (k)	Ik beoordeel informatie kritisch. (v)	Ik behandel anderen met respect. (h)	Ik luister aandachtig naar anderen. (h/v)	Ik bedenk manieren om bij te dragen aan de samenleving. (h)
	mavo 3	Ik herken hoe onze regering en instellingen werken. (k)	Ik kan beoordelen of informatie betrouwbaar is. (v)	Ik toon solidariteit in een groep. (h)	Ik weet hoe ik mij verantwoordelijk gedraag op internet. (v)	Ik werk mee aan een gezamenlijk project. (h)
	mavo 4	Ik begrijp hoe mijn keuzes verbonden zijn met waarden. (h)	Ik maak eenvoudige morele keuzes. (h)	Ik herken onverdraagzaamheid en spreek me uit. (h)	Ik communiceer respectvol online. (h/v)	Ik neem verantwoordelijkheid in groepsopdrachten. (h)
HAVO	havo 1	Ik weet wat democratische rechten zijn. (k)	Ik vorm mijn mening op basis van argumenten. (v)	Ik praat over diversiteit en gelijkheid. (h)	Ik kan iets zeggen in een vreemde taal. (v)	Ik herken problemen in de samenleving. (v)
	havo 2	Ik onderzoek mensenrechten en globalisering. (h)	Ik leer debatteren en verschil van mening herkennen. (v)	Ik leer omgaan met verschillen tussen mensen. (h)	Ik oefen met verschillende manieren van communiceren. (h)	Ik onderneem kleine acties die verschil maken. (h)
	havo 3	Ik analyseer hoe nationale en internationale instellingen werken. (k)	Ik denk zelfstandig en ethisch na over maatschappelijke vragen. (h)	Ik onderzoek mijn eigen positie en privileges. (h)	Ik denk na over mijn online gedrag. (h)	Ik neem deel aan een debat of leerlingenraad. (h)
	havo 4	Ik denk kritisch na over democratische waarden. (k/v)	Ik onderbouw mijn standpunt met feiten en argumenten. (v)	Ik help mee aan een inclusieve schoolomgeving. (h)	Ik presenteer ideeën op een creatieve manier. (v)	Ik doe mee aan beslissingen in de school of buurt. (h)

		Democratisch	Kritisch	Respectvol	Communicatief	Betrokken
HAVO	havo 5	Ik pas democratische principes toe in concrete situaties. (v)	Ik doe zelfstandig onderzoek naar moeilijke onderwerpen. (v)	Ik zet me actief in voor inclusie. (h)	Ik communiceer via verschillende media over maatschappelijke thema's. (v)	Ik werk aan maatschappelijke projecten met anderen. (h/v)
VWO	vwo 1	Ik begrijp mensenrechten en democratische principes. (k)	Ik beoordeel bronnen en geef mijn mening. (v)	Ik begrijp culturele verschillen in de samenleving. (k/h)	Ik communiceer zelfverzekerd in meerdere talen. (v)	Ik verken hoe ik een positieve bijdrage kan leveren aan de wereld. (h)
	vwo 2	Ik verken internationale kwesties. (k)	Ik onderzoek ethische vraagstukken. (h)	Ik reflecteer kritisch op mijn eigen denkbeelden en vooroordelen. (h)	Ik houd rekening met andere perspectieven. (h)	Ik analyseer maatschappelijke uitdagingen. (v)
	vwo 3	Ik vergelijk nationale en internationale instellingen. (k)	Ik analyseer actuele thema's vanuit meerdere vakken. (v)	Ik onderzoek thema's zoals gender, religie en identiteit. (v)	Ik denk kritisch na over digitale media en online gedrag. (h)	Ik denk na over de morele gevolgen van acties. (h)
	vwo 4	Ik analyseer rechtvaardigheid en vrede in samenlevingen. (v)	Ik onderzoek lokale én wereldwijde vraagstukken. (v)	Ik reflecteer op gelijkheid en inclusie. (h)	Ik gebruik sociale media op een verantwoorde manier (h)	Ik onderzoek mijn betrokkenheid op lokaal, nationaal en internationaal niveau. (v)
	vwo 5	Ik evalueer mijn rol als wereldburger. (h)	Ik reflecteer op democratische processen en ethiek. (h)	Ik verbind mijn persoonlijke ontwikkeling aan maatschappelijke thema's. (h)	Ik breng complexe ideeën duidelijk over. (v)	Ik zet zelfstandig actie op met maatschappelijke impact. (h)
	vwo 6	Ik begrijp hoe internationale instituties werken en samenwerken. (k)	Ik verbind vakkennis met mondiale en ethische thema's. (k)	Ik reflecteer op cultuur en moraal in wereldperspectief. (v)	Ik toon leiderschap in meertalige en interculturele gesprekken. (h)	Ik denk na over mijn impact op de wereld. (h)